
Třídění odpadu v domácnostech je jako úlitba starých Římanů svým bohům

Třídění odpadu v domácnostech je jako úlitba starých Římanů svým bohům

Ceny Josefa Hlávky za vědeckou literaturu a Cena Milana Sojky za rok 2011 byly v pondělí 18. června slavnostně předány na zámku v Lužanech u Přeštic. S čerstvým laureátem Ceny Josefa Hlávky profesorem Lubomírem Nátrem z katedry fyziologie rostlin Přírodovědecké fakulty UK jsme si povídali nejen o publikaci Příroda, nebo člověk?, za kterou ocenění získal, ale i o tom, proč je třeba popularizovat význam rostlin.

Jak účinné je podle vás finanční vyjádření forem služeb ekosystémů pro změnu chování veřejnosti?

Finanční vyjádření alespoň některých služeb ekosystémů považuji za jednu z posledních nadějí na změnu vztahu lidských společností k přírodě. Slova o velkém významu rostlin, mořských ekosystémů, lesů či mokřadů jsou už tak běžná, že je patrně téměř nikdo nevnímá – stejně tak jako bezmyšlenkovitě opakovaná tvrzení o nezbytnosti trvale udržitelného rozvoje. Když se pak rozhoduje o dalším záboru orné půdy či kácení stromů, tak proti uvedeným obecným tvrzením stojí konkrétní čísla o zisku, nových pracovních místech či odvodů daní. Takže se úrodná půda obětuje stejně tak jako stromy či jiné přírodní lokality...

Doufám, že doplněním oněch nezpochybnitelných tvrzení o významu přírody pro lidstvo konkrétními a ekonomickými metodami, přesně stanovenými hodnotami v korunách, dolarech či eurech, budeme moci opravdově pochopit naši závislost na službách ekosystémů, jimiž si nesmírně lukrativně a v podstatě zdarma zajišťujeme svůj životní standard.

Omezení čerpání přírodních zdrojů je jedním z kroků, jak chránit ekosystémy. Co byste v této souvislosti doporučil zavést na Univerzitě Karlově, aby mohla sloužit jako vzor pro další instituce?

Toto je logická otázka, na kterou však neumím odpovědět. Mrzí mě to tím spíš, že také Cena rektora Univerzity Karlovy udělená této publikaci prokazuje obecnější uvědomování si významu rostlin, a to právě na naší univerzitě. Trochu podrobněji zkusím vysvětlit, proč nemám připravená příslušná doporučení.

Stará moudrost praví, že člověk má začít sám u sebe, chce-li něco napravit či změnit. Měl bych tedy také začít u sebe, následně i další učitelé a studenti a pak i celá univerzita. Leč zvažme jiný, patrně názornější příklad. Hypoteticky předpokládejme, že školné na univerzitách v České republice je nezbytnost. Lze to zavést „zdola“, tedy nejprve několika spontánními sponzorskými dary studentů? Potom by třeba větší skupiny studentů dobrovolně finančně podporovaly svoje fakulty a nakonec se to stane pravidlem či předpisem na UK. Neproveditelnost takového postupu je nepochybná. Musí se zavést celostátní zákonná norma a tak dále.

Je uvedený příklad relevantní pro ochranu ekosystémů? Několik jednotlivostí: Mnozí třídí v domácnostech odpad a domnívají se, že odvádějí svůj podíl na zajištění udržitelného rozvoje na planetě. Rád to srovnávám s úlitbou kapičky vína z plné číše, kterou staří Římané obětovali svým bohům. Aniž by jim samotným vína ubylo. Někde jsem četl, že „malé reformy jsou dobré jen k tomu, aby se zakryla nezbytnost reform základních“. Myslím, že i toto dobře vystihuje podstatu problému služeb ekosystémů.

Jsou lidé dnes vůbec připraveni na to, aby něco změnili?

Obecně je příznivá atmosféra pro rozvoj alternativních zdrojů energie. Zatím se objevilo jen několik sporadických informací o tom, že jsou to dražší formy energie. Soudný člověk to může odvodit z podrobných zpráv o velikosti státních dotací. Můžeme opravdu v současné době předpokládat, že obyvatelé přivítají zvyšování cen elektřiny tak, jak se bude zvyšovat její podíl vytvářený z biomasy či slunečních panelů? Ostatně asi nikdo se nedomnívá, že motivem nečekaného rozšíření slunečních elektráren byla ochrana ekosystémů, a nikoliv výhodná kapitálová investice.

V úvodní přednášce studentům někdy cituji větu přisuzovanou Aristotelovi: „*Přání a touhy člověka jsou nenasytitelné, neukojitelné. Po naplnění určité materiální touhy se začne projevovat pocit neuspokojení vyvolávající další touhu.*“

Studenti většinou s uvedeným tvrzením souhlasí. A protože jsme si nějak „vypěstovali“ představu, že naše tužby mají v drtivé většině podobu různě drahých, či stále dražších produktů a služeb, tak uvedený rys člověka nás nezbytně vede k přesvědčení, že pouze ekonomický růst je zárukou našeho štěstí.

Ale to se jistě nedá vztáhnout na všechny...

Jistě to neplatí absolutně. Vždyť i udělené ceny za literaturu, byť jsou také spojeny s finanční odměnou, znamenají pro jejich příjemce především nehmotné ocenění, radost a štěstí z dokladu, že ten či onen autor napsali, vymysleli, nakreslili či zahráli něco cenného. Ale přesto: Máme jen tuto planetu definovaných rozměrů, zdrojů i míst pro likvidaci odpadu. Nestojí za zamýšlení, jak v takto daných podmínkách předpokládat trvale se zvyšující odběr a spotřebu zdrojů?

Stále více autorů zdůrazňuje, že jen změna základních životních priorit lidstva může zajistit naše dlouhodobé setrvání na Zemi. Proto jen opatření vedoucí k zastavení růstu čerpání zdrojů, likvidace a poškozování ekosystémů je prostředkem k

zajištění budoucnosti i pro naše děti a vnoučata. A taková opatření se nedají – podle mého názoru – poskládat z drobných aktivit uklidňujících jen vlastní svědomí. Ale taková opatření se určitě dají „vynutit“ rostoucím tlakem veřejnosti, univerzit i zájmových či jiných sdružení. Tedy uvědomováním si prastaré pravdy, že štěstí každého z nás opravdu nezávisí na stále rostoucím uspokojování našich hmotných potřeb.

Co je tedy potřeba, abychom my všichni podle vás dělali?

Omlouvám se: Napsal jsem hodně slov, ale na otázku neodpověděl. Přesto na závěr jeden příklad: Náměstí republiky v Praze je krásně vydlážděno a vybetonováno. Většina dopadajícího slunečního záření se pohlcuje a zvyšuje teplotu povrchu. Stromy by tento prostor opticky zpříjemnily. Chránily by proti přílišnému slunečnímu záření i drobným přeprškám. Ve stínu pod korunami by mohly být prodejní stánky nebo lavičky. Ale to hlavní – většina záření dopadajícího na koruny stromů „mizí“, protože příslušná energie je využita při přeměně kapalné vody ze stromů na vydávanou vodní páru. Vzduch je pak vlhčí a chladnější.

Samozřejmě toto není žádné novum. Generace našich předků z obdobných důvodů budovaly podobnou náves ve většině vesnic: rybníček, stromy, lavičky, obchůdky vytvářely příznivé společenské i přírodní mikroklima. Ale uvedený příklad a řada jiných konkrétních by mohly být v současné době nosným pilířem pro popularizaci významu rostlin. S mnoha konkrétními příklady a s velkou přesností výpočtů nepřipouštějících pochyby o obrovském finančním přínosu služeb ekosystémů lidstvu.

Cenu Josefa Hlávky za vědeckou literaturu za rok 2011 získali:

v oblasti společenských věd

Prof. PhDr. Petr Charvát, DrSc. za knihu **Zrození státu. První civilizace Starého světa**

vydalo nakladatelství Karolinum

v oblasti věd o neživé přírodě

Mgr. Petr Pokorný za knihu **Neklidné časy. Kapitoly ze společných dějin přírody a lidí**

vydalo nakladatelství Dokořán

v oblasti věd o živé přírodě

Prof. RNDr. Lubomír Nátr, DrSc. za knihu **Příroda nebo člověk? Služby ekosystémů**

vydalo nakladatelství Karolinum